KAINUUN LIITTO

Asiantuntijalausunto 16.4.2026

Kainuun liiton asiantuntijalausunto Maa- ja metsätalousvaliokunnalle

Valtioneuvoston maaseutupoliittisesta selonteosta (VNS 12/2025 vp)

Kainuun liitto kiittää mahdollisuudesta antaa asiantuntijalausunto Valtioneuvoston maaseutupoliittisesta selonteosta.

Maaseutupoliittinen selonteko kuvaa maaseutumaisten alueiden nykytilaa ja muutostekijöitä, esittää pitkän aikavälin maaseutuvision sekä poikkihallinnolliset tavoitteet ja suositukset maaseutujen elinvoiman uudistamiseksi. Tavoitteena on edistää koko Suomen mahdollisuuksia, torjua alueiden eriarvoistumista ja vahvistaa huoltovarmuutta. Selonteko tukee näiden tavoitteiden toteuttamista täydentämällä kansallisia strategioita ja ohjelmia maaseututiedolla sekä antamalla kontekstia kansallisille politiikkatoimille, joiden vaikuttavuus riippuu maaseudun toiminnasta. Selonteon aikajänne ylittää kuluvan vaalikauden ulottuen 2040-luvulle. Eduskuntakäsittelyn ja eduskunnan kirjelmän pohjalta laaditaan tarkempi maaseutupoliittisen selonteon poikkihallinnollinen toimeenpanosuunnitelma.

Yleistä

Hallitusohjelmassa ”*Vahva ja välittävä Suomi*” korostetaan perustellusti maaseudun merkitystä koko yhteiskunnan peruspilarina. Maaseutu onkin Kainuun maakuntaohjelmassa 2026-2029 koko ohjelmaa poikkileikkaava teema.

Maa- ja metsätalous ja laajemmin bio- ja kiertotalous ovat Kainuun kärkitoimialoja. Kainuun nykyisen ja tulevan elinvoiman keskeiset lähteet ovat maaseudulla, jossa on otolliset olosuhteet maa- ja metsätaloudelle ja muulle biotaloudelle, matkailulle, energia- ja sähköintensiiviselle teollisuudelle, datakeskuksille ja datataloudelle, uusiutuvan energian tuotannolle, kaivannaistoiminnalle sekä kulttuuriin, historiaan ja liikuntaan perustuvalle elinkeinotoiminnalle, luoville aloille sekä etätyölle ja digiyrittäjyydelle.

Suurin osa Kainuusta on pohjoista harvaan asuttua maaseutua. Harvaan asutulla maaseudulla jo yksittäisillä toimivilla maatiloilla on suuri merkitys tuoden mm. huoltovarmuutta, turvaa, palveluja (mm. huolto- ja kunnossapitopalveluja) ja elinvoimaa lähialueen asukkaille ja yrityksille. Palvelujen, yrittäjyyden sekä saavutettavuuden kehittäminen maaseutualueilla vaativat räätälöityjä ja olosuhteet huomioivia ratkaisuja. Kokonaisturvallisuuden kannalta itäisen Suomen rajaseudun elinvoimaisuus on keskeistä.

Maaseutupolitiikan suunnittelujärjestelmä

Kainuun liitto toteaa, että paikkaperustaisen politiikan kehittäminen ja vahvistaminen maaseutupolitiikan suunnittelujärjestelmässä on erittäin tärkeää. Kuten selonteossa todetaan, maaseutupoliittiset kysymykset ovat poikkihallinnollisia, sektorit ylittäviä sekä osa aluekehittämisen kokonaisuutta.

Talous ja rahoitus

Selonteossa todetaan, että valtion julkinen rahoitus kohdentuu tutkitusti eri painotuksin erilaisille alueille: elinvoimaa uudistavaa rahoitusta (kuten koulutukseen kohdistuva rahoitus, TKI-rahoitus, hankinnat ja valtion työpaikat) ohjautuu kaupunkeihin. Maaseutumaisille alueille kohdentuu ylläpitävää tukea (sosiaalietuudet ja maatalouden suorat tuet sekä valtionosuudet). Ylläpitävän rahoituksen vaikutus rakenteiden uudistumiseen on vähäinen. Talouden rakenteiden uudistamiseksi tarvitaan paikkaperustaista ja aluetietoista politiikan suunnittelua, toimeenpanoa ja seurantaa. Myös osaavan työvoiman saatavuus on usean barometrin ja tutkimuksen mukaan yksi keskeisimmistä elinkeinotoimintaa jarruttavista tekijöistä.

Keskeisimmät maaseutupolitiikan työkalut MMM:n hallinnonalalla ovat selonteon mukaan EU:n maaseuturahasto ja kansallisen CAP-suunnitelman mukaiset maaseudun kehittämisen toimenpiteet, ml. Leader-toiminta sekä yleisavustus kylätoiminnan valtakunnalliseen kehittämiseen. Työ- ja elinkeinoministeriön hallinnonalalla alue- ja rakennerahastot ovat tärkeä väline.

EU:n rahoituskauden 2028–2034 pohjaehdotuksessaan Euroopan komissio korostaa maatalous-, maaseutu- ja koheesiopolitiikan synergioita. Maaseutujen erityispiirteet, kysymykset ja mahdollisuudet on tunnistettava kansallisessa kumppanuussuunnitelmassa (NRPP). Leader-toiminnalle ei ole korvamerkittyä rahoitusta. Kainuun liitto toteaa, että korvamerkinnän puuttuminen asettaa riskin Leader-toiminnalle, joka on olennainen osa yhteisölähtöistä, paikallista maaseudun kehittämistä.

Maaseutumaisten alueiden tilannekuva ja muutostekijät

Kainuun liitto yhtyy selonteon toteamukseen siitä, että omistajuutta, maankäyttöä ja luonnonvarojen hyödyntämistä koskeva päätöksenteko tapahtuu yhä useammin kaukana maaseudusta, mikä heikentää päätösten osuvuutta ja paikallista vaikuttamista, osallisuutta ja hyväksyntää. Tällaisesta on esimerkkinä vuoden 2026 alusta toimeenpantu valtion aluehallinnon uudistus sekä meneillään olevan EU:n monivuotisen rahoituskehyksen NRPP:n valmistelu, jossa alueet ja paikkaperustaisuus uhkaavat jäädä sivuosaan jo alkuvaiheessa, ja Leader-rahoituksen jatko on käytännössä uhattuna.

Kainuun liitto toteaa, että paikkaperustaisen politiikan kehittäminen ja vahvistaminen on erittäin tärkeää. Maaseutujen väestöpohjan oheneminen ja alueiden kehityksen eriytyminen maakuntien sisällä ja välillä edellyttää älykästä sopeutumista ja ennakointia. Monipaikkaisessa työssä ja mm. kansainvälisessä diginomadi-ilmiössä, kausityöläisissä ja vapaa-ajan asukkaissa on hyödyntämätöntä, maaseudun elinvoimaa tukevaa potentiaalia.

Selonteossa todetaan, että Maaseutubarometrien 2011–2023 aikasarja osoittaa johdonmukaisesti, että maaseutumaisemmassa ympäristössä haluaisi asua suurempi osa suomalaisista kuin siellä todellisuudessa asuu. Potentiaalin realisoimiseksi tarvitaan veto- ja pitovoimaan liittyviä toimia ja yhteistyötä, oikeanlaista asuntopolitiikkaa sekä saavutettavuuden parantamista niin liikenteen, palvelujen kuin digitaalisen ja energiainfran osalta. Selonteossa todetaan, että väestöennuste ei ole ennalta määrätty kohtalo vaan työkalu, jonka avulla voidaan suunnitella ja arvioida tulevaisuuden kehitystä. Esimerkiksi Kainuussa on jo määrätietoisin toimenpitein saatu muutettua väestöennusteiden arvioita muuttotappiomaakunnasta muuttovoittomaakunnaksi useana vuonna peräkkäin. Tällaisia älykkään sopeutumisen esimerkkejä on hyödynnettävä laajasti koko Suomessa.

Kansallinen maaseutuvisio

Kainuun liitto yhtyy Maaseutupoliittisen selonteon maaseutuvisiota taustoittavaan toteamukseen siitä, että elinvoimainen maaseutu on tahdon asia, ja että aktiivinen toimijuus sekä politiikan ja hallinnon luoma ratkaisukeskeinen ja mahdollistava asuin- ja toimintaympäristö maaseuduilla on Suomen muutosjoustavuuden ja kansallisen kokonaisturvallisuuden etu.

Kainuun liitto pitää Maaseutupoliittisen selonteon tavoitetilaa vuoteen 2040 erittäin kannatettavana. Vision lähtökohta ja ajatus siitä, että erilaisia alueita kehitetään niiden omista lähtökohdista käsin, on todella tärkeä.

Poikkihallinnolliset tavoitteet ja kehittämissuositukset

Tavoite: Ajantasaistetaan digitaalista ja fyysistä saavutettavuutta

Kainuun liitto pitää erittäin tärkeänä Maaseutupoliittisessa selonteossa Suositukseen 1 liittyvää suositusta laajakaistarahoituksen tarpeen arvioimisesta maaseudulle ottaen huomioon kustannus-hyöty-näkökulma myös seuraavalla EU:n rahoituskaudella.

Suositukseen 2 ”Vahvistetaan kestävän liikkumisen, liikenteen ja logistiikan edellytykset maaseutumaisilla alueilla” on nostettava kolmen tunnin

saavutettavuustavoitteen turvaaminen maakuntakeskusten ja pääkaupunkiseudun välillä. Tämä turvaa osaltaan myös maaseudun elinvoimaa.

Suosituksen 3 osalta Kainuun liitto kannattaa selonteossa esitettyä toimenpidettä yksityisteiden valtionavustuksen määrän korottamisesta.

Väyläverkon korjausvelka on suuri ja sen arvioidaan kasvavan seuraavina vuosina. Merkittävin osa väyläverkon korjausvelasta kohdistuu vähäliikenteiselle ja keskivilkkaalle tiestölle, joka sijaitsee esimerkiksi Kainuussa pääosin maaseudulla. Kainuun liitto pitää tärkeänä, että perusväylänpidon rahoitusta nostetaan pysyvästi, jotta väyläverkon kunto voidaan turvata. Kainuun liitto esittää, että suosituksiin nostetaan perusväylänpidon rahoituksen pysyvä nosto.

Tavoite: Vahvistetaan talouden uudistamista tukevia rakenteita

Maaseutupoliittisen selonteon Suositus 5: *Uudistetaan maaseudun talouden rakenteita sen potentiaalin täysimääräiseksi hyödyntämiseksi* sekä Suositus 6: *Toteutetaan maaseutuvaikutusten arviointia osana seuraavan EU-rahoituskauden kansallista valmistelua, varmistetaan poikkihallinnollinen koordinaatio ja hyödynnetään laajemmin olemassa olevia maaseudun kehittämisen rakenteita* ovat erittäin tärkeitä. Uuden EU:n monivuotisen ohjelmakauden 2028-2034 valmistelussa on uhkana, että rahoituksen painottuessa jatkossa yhä enemmän kilpailtuun rahoitukseen, juuri maaseudun toimijat ja mikro- ja pk-yritykset kärsivät ja maaseudun TKI-toiminta heikkenee entisestään.

Suositukseen 7 liittyvä nosto *Mahdollistetaan lukiokoulutus alueilla, joilla nuorten määrä vähenee tulevina vuosikymmeninä, sekä opiskelijoiden oikeus asua maaseuduilla, eri paikkakunnalla kuin opiskelupaikkakunta, ja saada myös siellä asumislisää* on maaseutualueiden kannalta erittäin tärkeä. Lisäksi Suositukseen 7 omistajanvaihdoksiin liittyvän toimenpidesuosituksen tulisi sisältää myös kantaväestö maahanmuuttajien lisäksi.

Kainuun liitto korostaa, että koulutuksen saavutettavuus on keskeinen tekijä alueen elinvoiman ja väestökehityksen kannalta. Hyvänä esimerkkinä ammatillisen koulutuksen toimintamallista on Taitotehdas, jossa opiskelu tapahtuu työssäoppimispaikoissa ja teoriaopetuksesta vastaa Kainuun ammattiopisto. Opiskelijat saavat tukea ja ohjausta opintoihin paikallisesti kunnissa, joissa ei ole muutoin tarjolla ammatillista koulutusta. Toimintamalli on osoittautunut erittäin toimivaksi osaamisen lisäämisen keinoksi maaseutukunnissa, ja pitkien välimatkojen maakunnassa. Kainuun liitto esittää, että selontekoon lisätään tavoite turvata lukiokoulutuksen lisäksi toisen asteen koulutuksen alueellinen saatavuus, etä- ja monimuoto-opetuksen kehittäminen sekä koulutuksen ja alueellisen työelämän kytkennän vahvistaminen maaseudulla.

Myös Suositus 9: *Mahdollistetaan paikalliselle tasolle skaalautuvat kiertotalouden mallit ja hajautetut energiayhteisöt tukemaan maaseudun talouden rakenteiden uudistamista, kestävää kehitystä ja huoltovarmuutta* on erittäin tärkeä, ja on hyvä, että siinä huomioidaan kiertotalous ja hajautettu energiantuotanto osana huoltovarmuutta ja TKI-toimintaa.

Kainuun liitto toteaa, että selonteossa on syytä huomioida maaseutualueilla oleva investointipotentiaali laajemmin. Investointien edistämiseen erityisesti maaseutualueilla on kansallisen politiikan tasolla tarpeen myös kiinnittää huomiota. Käytännössä tämä tapahtuisi esimerkiksi sähkön kantaverkkoyhteyksiä laajentamalla niin, että sähköintensiiviset investoinnit ovat mahdollisia myös harvaan asutulla maaseudulla.

Lisäksi Kainuun liitto esittää, että toimeenpanosuunnitelmassa tulee tarkastella myös maaseutumaisen alueen erityistalousaluetta yhtenä vaihtoehtona maaseutujen elinvoiman lisäämiseksi.

Tavoite: Voimistetaan toimintaedellytyksiä, hyvinvointia, luottamusta ja tulevaisuususkoa

Suositukseen 10: *Mahdollistetaan maaseutujen asuttavuus parantamalla peruspalveluiden saatavuutta sekä varmistamalla ihmisten ja yhteisöjen kuuleminen ja osallistuminen hyvinvointialueilla* Kainuun liitto esittää, että kaikissa merkittävissä palveluverkkopäätöksissä otetaan käyttöön maaseutuvaikutusten arviointi ja että rahoitusjärjestelmään sisällytetään harvan asutuksen kustannuksia kompensoivia elementtejä.

Suosituksessa 12: *Varmistetaan paikallista osallisuutta, oikeudenmukaisuutta ja hyväksyttävyyttä kestävyyssiirtymän toteuttamisessa* todetaan, että maaseuduilla sijaitsevien luonnonvarojen, maaseudun maankäytön ja niistä syntyvien yhteiskunnallisten ja taloudellisten hyötyjen sekä niistä aiheutuvien haittojen oikeudenmukainen jakautuminen edellyttää ympäristöoikeudenmukaisia menetelmiä. Niiden mukaisia ratkaisuja, kuten kaivosveron osuuden palautuminen paikalliselle tasolle, niiden ohjeistusta ja seurantaa tarvitaan etenkin vihreän ja digitaalisen kaksoissiirtymän (ml. energiasiirtymän) toimeenpanossa. Kainuun liitto toteaa, että vuonna 2025 päätetty kaivosveron muutos, jossa aiempaa pienempi osuus kaivosverosta kohdentuu kaivoksen sijaintikunnalle, on tässä kohdassa tarkoitettu epäoikeudenmukainen toimi sekä kaivostoiminnan hyväksyttävyyttä heikentävä toimi. Lisäksi kaivosveron muutos lyhentää pahimmillaan kaivoksen kannattavuutta sekä toiminta-aikaa. Suosituksen yhteydessä linjattava *Varmistetaan resurssien, hyötyjen ja haittojen reilu jakautuminen eri paikkojen ja toimijoiden välillä (jakava oikeudenmukaisuus)* on Kainuun liiton näkemyksen mukaan erittäin tärkeä.

Maaseutupoliittisessa selonteossa esitetyt monipaikkaisuuden ja älykkään sopeutumisen seurantaan esitetyt suositukset ovat erittäin suositeltavia.

Toteutuessaan ne edesauttaisivat tiedolla johtamista maaseudun elinvoimaisuuden lisäämiseksi.

Lopuksi

Kainuun liitto pitää valtioneuvoston maaseutupoliittista selontekoa (VNS 12/2025 vp) tarpeellisena ja ajankohtaisena. Selonteko tunnistaa maaseutualueiden keskeisiä muutostekijöitä, kuten väestökehityksen, saavutettavuuden haasteet sekä alueiden eriytymisen.

Kainuun liitto korostaa, että ilman konkreettisia toimenpiteitä ja riittävää rahoitusta selonteon tavoitteet eivät toteudu.

Itäisen Suomen merkitys Suomen ja Euroopan kokonaisturvallisuudelle on korvaamattoman tärkeää. Itärajan maakuntien laajojen maaseutualueiden elinvoimaisuus on siksi turvallisuuspoliittinen kysymys ja sen huomioiminen myös selonteossa on perusteltua.

Maaseudun kehittäminen ole tekohengittämistä. Energiamurros ja sähköintensiivisen teollisuuden sijoittuminen sähkön saatavuuden myötä aikaansaavat todella suuria mahdollisuuksia harvaan asutulle Suomelle. Siksi maaseudun kehittämiselle yksi tärkeimmistä toimenpiteistä on sähkön kantaverkon vahvistaminen koko Suomen alueella. Tämä avaa mahdollisuudet sekä energiantuotannolle että teollisille investoinneille. Esimerkiksi yksi Suomen teollisuushistorian suurimmista investoinneista eli Googlen mahdollinen datakeskusinvestointi on mahdollista saada Kajaanin maaseudulle, 35 km kaupungin keskustasta.

Maaseudun kehittämistä ja kehittämisen mahdollisuuksia on ajateltava isosti - maaseutu kehittyy kyllä, kun sitä ei estetä.

Kajaanissa 16.4.2026

vt. aluekehitysjohtaja Anna-Riikka Karhunen

Elinkeinot ja aluekehitys -vastuualue

Kainuun liitto